

DŽ. M. KUČI

IŠČEKUJUĆI VARVARE

Prevela
Jelena Stakić

Laguna

Naslov originala

J. M. Coetzee

WAITING FOR THE BARBARIANS

Copyright © J. M. Coetzee 1980

By arrangement with Peter Lampack Agency, Inc.

350 Fifth Avenue, Suite 5300, New York, NY 10118 USA

Translation copyright © 2020 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Nikolasu i Gizeli

I

Nikad ništa slično nisam video: na njegovim očima, dva staklena kolutića uokvirena žicom. Da nije slep? Da je hteo da prikrije slepe oči, razumeo bih. Ali nije slep. Kolutići su tamni, spolja se čine neprozirni, ali on vidi kroz njih. Saopštava mi da je to nov izum. „Štite oči od sunčevog bleska“, veli. „Koristile bi vam tamo, u pustinji. Spasavaju čoveka od neprestanog žmirkanja. I glava manje boli. Pogledajte.“ Lako se tapka po uglovima očiju. „Nema bora.“ Ponovo namešta naočari. Tačno. Koža mu je kao u mlađeg čoveka. „Kod kuće ih svi nose.“

Sedimo u najboljoj sobi gostionice, između nas su pljoska i zdela oraha. Ne razgovaramo o tome zašto je došao. On je tu s vanrednim ovlašćenjima, i to je dovoljno. Pričamo o lovu. Govori mi o poslednjem

velikom lovačkom pohodu u kom je učestvovao, kad je pobijeno više hiljada jelena, svinja, medveda, toliko da su brdo trupina morali ostaviti da trune („Šteta“). Ja njemu pričam o velikim jatima gusaka i pataka što, seleći se, svake godine sleću na jezero, i o zamkama u koje ih domoroci hvataju. Predlažem da ga povedem u noćni ribolov domorodačkim čamcem. „To je doživljaj koji ne treba propustiti“, kažem; „ribari nose upaljene baklje i udaraju u bubnjeve iznad vode da poteraju ribu prema mrežama koje su bacili.“ On klima glavom. Priča mi o svojoj poseti nekom drugom mestu na granici gde ljudi jedu neke zmije kao poslasticu, i o ogromnoj antilopi koju je odstrelio.

Oprezno prolazi između komada nepoznatog nameštaja, ali tamne naočari ne skida. Na počinak odlazi rano. Nastanio se ovde, u gostionici, zato što je to najbolji smeštaj koji grad može pružiti. Skrenuo sam pažnju osoblju da je posredi važan posetilac. „Pukovnik Džol je iz Trećeg biroa“, obavestio sam ih. „Danas je Treći biro najvažnije odeljenje Državne bezbednosti.“ Tako smo bar čuli kroz trač koji je s velikim zakašnjenjem stigao do nas iz prestonice. Gazda shvata, sobarice obaraju glave. „Moramo ostaviti dobar utisak na njega.“

Iznosim prostirku za spavanje na bedeme gde noćni vetrić donekle ublažuje vrućinu. Pri mesečini nazirem obrise drugih spavača na ravnim krovovima kuća u gradu. Ispod orahovih stabala na trgu još dopire žamor. Jedna lula svetluca u pomrčini kao svitac, trne, svetluca

ponovo. Leto se polako primiče kraju. Voćnjaci stenju pod teretom. Prestonicu nisam video još od kako sam bio mladić.

Budim se pre zore i na prstima prolazim pored usnulih vojnika koji se meškolje i uzdišu sanjajući majke i dragane, i silazim niz stepenice. S neba nas posmatraju hiljade zvezda. Ovde smo odista na krovu sveta. Kad se čovek noću probudi, na otvorenom, to ga zaseni.

Stražar na kapiji sedi prekrštenih nogu, čvrsto usnuo, grleći musketu. Vratarova niša je zatvorena, kolica su mu napolju. Prolazim.

„Nemamo posebnog prostora za zatvorenike“, objašnjavam. „Ovde nema mnogo kriminala, a kazna je obično novčana, ili prinudni rad. Ova baraka je, kao što vidite, naprosto ostava uz žitnicu.“ Unutra je tesno i smrdljivo. Prozora nema. Dva vezana zatvorenika leže na podu. Smrad dopire od njih, smrad ustajale mokraće. Pozivam stražara: „Nek se ovi ljudi operu, i požurite, molim.“

Uvodim posetioca u prohladni sumrak žitnice. „Nadamo se da ćemo ove godine s opštinske zemlje dobiti tri hiljade merica. Sejemo samo jednom. Vreme nam je naklonjeno.“ Pričamo o pacovima i o tome kako ih suzbijati. Po našem povratku baraka vonja na ceđ, a zatvorenici su spremni i kleče u uglu. Jedan je starac, drugi dečak. „Uhvaćeni su pre nekoliko dana“, kažem.

„Izvršen je prepad nepunih dvadeset milja odavde. To je neuobičajeno. Uglavnom se drže podalje od tvrđave. Ovu dvojicu su uhvatili kasnije. Tvrde da nemaju nikakve veze s prepadom. Ne znam. Možda govore istinu. Ako želite da porazgovarate s njima, ja ću vam, razume se, pomoći kao prevodilac.“

Dečakovo je lice podbulo i puno modrica, jedno oko natečeno i zatvoreno. Čučnuvši pred njega tapkam ga po obrazu.

„Čuj, dečko“, kažem mu narečjem kojim se govori na granici, „hoćemo da popričamo s tobom.“

On ne odgovara.

„Pretvara se“, veli stražar. „Razume.“

„Ko ga je tukao?“, pitam.

„Nisam ja“, kaže stražar. „Bio je takav kad je došao.“

„Ko te je tukao?“, pitam dečaka.

Ne sluša me. Zuri preko mog ramena, ne u stražara nego u pukovnika Džola pored njega.

Okrećem se Džolu. „Verovatno dosad nije video ništa slično“, pokazujem rukom. „Mislim na naočari. Sigurno veruje da ste slepac.“ No Džol mi ne uzvraća osmeh. Pred zatvorenima, izgleda, treba održavati izvesnu fasadu.

Čučim pred starcem. „Oče, čuj me. Dovedi smo vas ovamo zato što smo vas uhvatili posle jednog prepada na stoku. Ti znaš da je to ozbiljna stvar. Znaš da zbog toga možeš biti kažnjen.“

Starac vlaži usne jezikom. Lice mu je sivo i iznureno.

„Oče, je l' vidiš ovog gospodina? Ovaj gospodin nam je došao u posetu iz prestonice. Obilazi sve tvrđave duž granice. Posao mu je da otkriva istinu. Samo to radi. Otkriva istinu. Ako ne budeš razgovarao sa mnom, moraćeš razgovarati s njim. Da li razumeš?“

„Ekscelencijo“, odgovara. Glas mu je hripav; čisti grlo. „Ekscelencijo, mi ništa ne znamo o krađi. Vojnici su nas zaustavili i vezali. Ni zbog čega. Išli smo putem, krenuli smo ovamo kod lekara. Ovo mi je sestrić. Ima neku ranu koja neće da zaraste. Mi nismo lopovi. Pokaži ekscelencijama ranu.“

Spretno, jednom rukom i zubima, dečak počinje da odmotava krpe u koje mu je uvijena podlaktica. Poslednji omotaji, natopljeni usirenom krvlju i gnojem, prilepili su se za meso, ali on odiže ivicu da mi pokaže crveni rub ljute rane.

„Vidite“, primećuje starac, „nikako neće da zaraste. Vodio sam ga lekaru kad su nas vojnici zaustavili. To je sve.“

Idem s gostom natrag, preko trga. Stižu nas tri žene koje se s kotaricama opranog rublja na glavama vraćaju sa brane za navodnjavanje. Radoznalo upiru oči u nas, ukrutivši vratove. Sunce tuče u glavu.

„Ovo su jedini zatvorenici koje smo uhvatili posle mnogo vremena“, objašnjavam. „Slučajnost: da je sve bilo u redu, ne bismo vam mogli pokazati nikakve varvare. Ta nazovirazbojništva nisu bogzna šta. Ukrađu pokuju ovcu ili odvoje tovarno grlo od transporta.“

Ponekad im uzvratimo istom merom. Uglavnom su to ubogi pripadnici plemenskog naroda koji sa sopstvenim majušnim stadima žive uz reku. To im postaje način života. Starac kaže da su išli lekaru. Možda govori istinu. Niko ne bi poveo starca i bolesnog dečaka u razbojnički prepad.“

Dolazi mi do svesti da se zalažem za njih.

„Jasno, čovek nikad nije siguran. No, čak i ako lažu, od kakve bi oni koristi mogli biti vama, ti tako obični ljudi?“

Nastojim da suzbijem nervozu zbog njegovog zagonetnog ćutanja, zbog nameštene petparačke misterije tamnih štitova koji kriju zdrave oči. Korača ruku sklopljenih ispred sebe, kao žena.

„Svejedno“, kaže, „treba da ih ispitam. Večeras, ako je zgodno. Povešću svog pomoćnika. Biće mi potreban i neko da mi pomogne oko sporazumevanja. Stražar, možda. Da li on govori njihov jezik?“

„Svi postizemo da nas razumeju. Više biste voleli da ja ne budem prisutan?“

„Bilo bi vam dosadno. Imamo određene postupke kojih se pridržavamo.“

Vrištanje za koje su ljudi kasnije tvrdili da se čulo iz žitnice ja uopšte ne čujem. Svakog trenutka te večeri, dok gledam svoja posla, svestan sam onoga što se možda dešava, i uho mi je čak podešeno na tonsku

visinu ljudskog bola. Ali žitnica je čvrsta građevina s teškim vratima i majušnim prozorima; leži iza klanice i mlina u južnoj četvrti. Isto tako, ono što je nekad bila stanica predstraže a potom tvrđava na granici, preraslo je u poljoprivredničko naselje, grad od tri hiljade duša u kom vrema života, vrema što je sve te duše prave u vrelo letnje večere, ne prestaje zato što negde neko plače. (U određenom trenutku počinjem da zastupam sopstvenu stvar.)

Ponovo se našavši pred pukovnikom Džolom, u vreme kad je dokon, navodim razgovor na torturu. „Šta ako vam zatvorenik govori istinu“, pitam, „a vidi da mu se ne veruje? Nije li to grozan položaj? Zamislite: spremni ste da se povinujete, povinujete se, nemate se više u čemu povinovati, slomljeni ste a sile vas da se još više povinujete! I kakva odgovornost za ispitivača! Kako uopšte znate da vam je čovek rekao istinu?“

„Postoji izvestan ton“, kaže Džol. „Izvestan ton čuje se u glasu čoveka koji govori istinu. Vežba i iskustvo nas uče da prepoznamo taj ton.“

„Ton istine! Možete li uhvatiti taj ton u svakidašnjem govoru? Možete li čuti da li ja sad govorim istinu?“

Ovo je naš najprisniji trenutak do sada, a on ga potire lako odmahnuvši rukom. „Ne, pogrešno me razumete. Sad govorim samo o posebnoj situaciji, govorim o situaciji u kojoj tragam za istinom, u kojoj moram primeniti pritisak da bih otkrio istinu. Prvo dobijam laži, znate – tako to biva – prvo laži, zatim pritisak, onda

nove laži, pa jači pritisak, potom predah, pa jači pritisak, i tad istina. Eto, tako se dobija istina.“

Bol je istina; sve drugo je podložno sumnji. To sam poneo iz razgovora s pukovnikom Džolom koga, s tim njegovim duguljastim noktima, svetloljubičastim maramicama, uskim stopalima u mekim cipelama, neprestano zamišljam tamo u prestonici, kuda očigledno nestrpljivo čeka da se vrati, kako između činova ćućori s prijateljima u pozorišnim kuloarima.

(S druge strane, ko sam ja pa da uspostavljam odstojanje između njega i sebe? Pijem s njim, jedem s njim, pokazujem mu okolinu, pružam svaku pomoć kao što se njegovim pismenim punomoćjem i zahteva, a i više od toga. Carevina ne zahteva da njeni službenici vole jedni druge, nego samo da vrše svoju dužnost.)

Izveštaj koji podnosi meni, kao načelniku, kratak je.

„Tokom ispitivanja, protivrečnosti u zatvorenikovom svedočenju postale su očigledne. Suočen s tim protivrečnostima, zatvorenik se razjario i napao islednika. Došlo je do gušanja tokom kog je zatvorenik iz sve snage udario o zid. Napori da se zatvorenik vrati u život bili su neuspešni.“

Potpunosti radi, kako to zahteva slovo zakona, pozivam stražara i tražim od njega izjavu. On kazuje, a ja beležim njegove reči: „Zatvorenik se oteo i napao specijalnog oficira. Pozvan sam unutra da pomognem da

se zatvorenik savlada. Kad sam ušao, tuča je bila gotova. Zatvorenik je bio bez svesti i krvario je iz nosa.“ Pokazujem mu mesto gde treba da stavi znak. On s poštovanjem uzima pero od mene.

„Da li ti je oficir rekao šta da mi kažeš?“ pitam ga tiho.

„Da, gospodine“, veli.

„Da li su zatvoreniku bile vezane ruke?“

„Da, gospodine. Ovaj, ne, gospodine.“

Otpuštam ga i ispunjavam nalog za ukop.

No pre odlaska u postelju uzimam fenjer, prelazim preko trga i kružeći pobočnim uličicama stižem do žitnice. Na vratima barake je nov stražar, i ovaj seljače, uvio se u ćebe i spava. Na moj nailazak zrikavac prekida pesmu. Škljocanje reze ne budi stražara. Ulazim u baraku visoko podigavši fenjer, stupajući, uviđam, u nešto što je sad osvećeno ili obesvećeno tlo, ako uopšte ima razlike, u zabran državne tajne.

Dečak leži na slamarici u uglu, živ, zdrav. Izgleda kao da spava, ali napetost stava ga odaje. Ruke su mu vezane spređa. U drugome uglu je nekakav izduženi beli zavežljaj.

Budim stražara. „Ko ti je rekao da ostaviš tamo telo? Ko ga je ušio?“

On čuje srditost u mom glasu. „Čovek koji je došao sa onom drugom ekscelencijom, gospodine. Bio je ovde kad sam došao na dužnost. Rekao je dečaku, čuo sam ga: 'Spavaj s dedom, grej ga.' Pravio se da će i dečaka ušiti u pokrov, isti pokrov, ali nije.“

Dok dečak i dalje leži i, grčevito žmureći, ukrućen spava, mi iznosimo leš. U dvorištu, stražar drži fenjer, a ja vrhom noža napipavam šav, param pokrov i smičem ga sa starčeve glave.

Seda brada je ulepljena od krvi. Usne su mu zdrobljene i povučene unazad, zubi polomljeni. Jedno oko pobeglo u stranu, druga očna duplja krvava rupa. „Zatvaraj“, kažem. Stražar prikuplja rasparani šav. Ovaj ponovo zjapi. „Kažu da je udario glavom o zid. Šta ti misliš?“ On me oprezno gleda. „Donesi neko uže i čvrsto ga uveži.“

Držim fenjer iznad dečaka. Ni makao se nije; no kad se sagnem da mu dotaknem obraz, on uzmiče a dugi drhtaji počinju mu mreškati telo. „Slušaj me, dečko“, kažem, „ja ti neću naneti nikakvo zlo.“ On se okreće na leđa i diže svezane ruke do svog lica. Nabrekle su i ljubičastocrvene. Petljam oko stega. Svi moji pokreti oko ovog dečaka nespretni su. „Slušaj: moraš reći istinu isledniku. Sve što on želi da čuje od tebe jeste to – istina. Kad jednom bude siguran da govoriš istinu, neće ti naneti zlo. Ali moraš mu reći sve što znaš. Moraš istinito odgovoriti na svako njegovo pitanje. Ako te zaboli, ne gubi hrabrost.“ Čepkajući po čvoru konačno olabavljujem konopac. „Protrljaj ruke dok ti krv ne prostruji.“ Obuhvatam njegove šake svojima i tarem ih. On s bolom savija prste. Ne zamišljam da sam išta bolji od majke koja teši dete između dva očeva nastupa jarosti. Nije mi promaklo da ispitivač može nositi dve maske, govoriti dvojakim glasom, jednim grubim, drugim zavodljivim.

„Da li je večeras dobio išta za jelo?“, pitam stražara.

„Ne znam.“

„Da li si dobio nešto za jelo?“, pitam dečaka. On odmahuje glavom. Osećam težinu u srcu. Nikad nisam želeo da budem uvučen u ovo. Gde će se to završiti, ne znam. Okrećem se stražaru. „Ja sad idem, ali hoću da obaviš tri stvari. Prvo, kad dečaku ruke budu malo bolje, hoću da ih ponovo vežeš, ali ne tako čvrsto da nateknu. Drugo, hoću da telo ostaviš u dvorištu tamo gde je. Ne unosi ga natrag. Rano ujutru poslaću po njega pogreb-nike, i ti ćeš im ga predati. Ako bude nekih pitanja, reci da sam ja tako naredio. Treće, hoću da sad zaključaš baraku i pođeš sa mnom. Daću ti iz kuhinje nešto za jelo za dečaka, a ti ćeš to doneti ovamo. Hajdemo.“

Nisam nameravao da se uplićem u ovo. Ja sam provincijski načelnik, odgovorni činovnik u službi Carevine, odslužujem svoje dane na ovoj lenjoj granici i čekam penziju. Skupljam desetke i poreze, upravljam opštinskom zemljom, staram se da garnizon bude snabdeven, nadzirem mlađe oficire koji su jedini oficiri što ih ovde imamo, pazim na trgovinu, predsedavam sudom dvaput sedmično. U preostalo vreme posmatram sunce kako izlazi i zalazi, jedem i spavam, i zadovoljan sam. Kad preminem, nadam se da ću zaslužiti tri retka štampana sitnim slogom u Carevinskom službenom listu. Nisam tražio više nego miran život u mirno vreme.

Ali lane su iz prestonice počele do nas dopirati priče o nemirima među varvarima. Trgovci koji su putovali

bezbednim putevima bivali su napadnuti i opljačkani. Učestale su sve zamašnije i drskije krađe stoke. Grupa popisivača je nestala, pa bila pronađena pokopana u plitke grobove. Na guvernera provincije, prilikom jednog zvaničnog obilaska, ispaljeni su meci. Granične patrole su imale više okršaja. Varvarska plemena se naoružavaju, govorkalo se; Carevina treba da preduzme mere predostrožnosti, jer će zacelo biti rata.

Od tih nemira ja lično nisam video ništa. Onako, za sebe, zapazio sam da svako pokolenje jedanput, neizostavno, stiže nalet hysterije zbog varvara. Nema žene koja živi uz granicu a da nije sanjala tamnu varvarsku ruku kako se pomalja ispod postelje i grabi je za gležanj, ni muškarca koji sebe nije plašio slikom varvara koji terevenče u njegovom domu lomeći tanjire, paleći zavese, silujući mu kćeri. Svi su ti snovi posledica prekomerne dokonosti. Pokažite mi varvarsku vojsku pa ću poverovati.

U prestonici su se zabrinuli da bi se varvarska plemena sa severa i zapada mogla ujediniti. Oficire iz glavnoga štaba poslaše u obilazak granice. Neke garnizone pojačашe. Trgovcima koji su je tražili dodeliše vojnu pratnju, a prvi put na granicu poslaše zvaničnike iz Trećeg biroa Državne bezbednosti, čuvare Države, stručnjake za mračnije buntovne radnje, poklonike istine, doktore isleđivanja. I tako, izgleda da je došao kraj mojim lagodnim godinama kad sam mogao mirne duše da spavam znajući da će svet, poguraš li ga malo ovde i darneš

onde, čvrsto držati pravac. Samo da sam predao ona dva besmislena zatvorenika pukovniku, razmišljam: „Evo, pukovniče, vi ste stručnjak, vidite šta ćete s njima!“, da sam otputovao na nekoliko dana u lov, kao što je trebalo, možda nekuda uz reku, pa se vratio, i, ne čitajući njegov izveštaj, ili neznačajnim okom preletevši preko njega, udario svoj mur, ne pitajući se šta znači reč *istraga*, šta, kao zlokobni duh, leži ispod nje – da sam bio tako mudar, onda bih sad možda bio kadar vratiti se svom lovu i sokolarstvu i blagim telesnim uživanjima u očekivanju da prestanu provokacije i stišaju se potrebi duž granice. Ali avaj, nisam odjahao: nakratko sam zapušio uši za zvuke koji su dopirali iz barake uz žitnicu gde se čuvaju alatke, a potom sam, po noći, dohvatio fenjer i otišao lično da vidim.

S kraja na kraj horizonta zemlja se beli od snega. Veje s neba na kom je izvor svetlosti rasut i sveprisutan, kao da se sunce razlilo u omaglicu, postalo odsjaj. U snu, prolazim kroz kapiju kasarne, ostavljam za sobom goli jarbol za zastavu. Trg se pruža preda mnom stapajući se na rubovima s blistavim nebom. Zidovi, drveće, kuće rastočili su se, izgubili čvrstinu, povukli se preko ivice sveta.

Dok klizim preko trga, iz beline se izdvajaju tamne prilike, deca koja su se zaigrala gradeći snežni zamak na čiji su vrh zabola crvenu zastavicu. Nose rukavice, čizmice, umotana su u šalove da ne zebru. Donose

pune pregršti snega i oblepljuju zidove zamka, popunjavajući ih. Dah izlazi iz njih u vidu belih oblačića. Bedem oko zamka napola je podignut. Upinjem se da proniknem njihov čudan, vetrom nošen žagor, ali ne razabiram ništa.

Svestan sam svoje glomaznosti, svoje sablasnosti, pa se i ne čudim deci kad se na moj nailazak razbeže na sve strane. Sva osim jednog. Starija od ostalih, možda čak nije ni dete, ona sedi u snegu raširenih nogu, s kapuljačom na glavi, okrenuta leđima prema meni, i pravi vrata zamka, potkopavajući, tapkajući, oblikujući. Stojim iza nje i posmatram. Ne okreće se. Pokušavam da zamislim lice između latica šiljate kapuljače, ali ne mogu.

Dečak leži na leđima, nag, usnuo, diše plitko i brzo. Koža mu se ljeska od znoja. Zavoj je prvi put skinut s njegove ruke te vidim otvorenu ljutu ranu koju je pokrивao. Prinosim fenjer. Dečakov trbuh i obe prepone osuti su krasticama, masnicama i posekotinama, s kapljicama krvi na ponekoj.

„Šta su mu to radili?“, šapatom pitam stražara, mlađića od sinoć.

„Nož“, odgovara šapatom. „Samo jedan nožić, ovo-lišni.“ Širi palac i kažiprst. Dograbilvši svoj zamišljeni nožić brzo ga zabada u telo usnulog dečaka i pažljivo okreće, poput ključa, prvo levo, pa desno. Zatim ga izvlači, spušta ruku niz telo i stojeći čeka.

Kleknuvši iznad dečaka prinosim svetlost njegovom licu i drmusam ga. On s naporom otvara oči, i ponovo ih zatvara. Uzdiše, brzo disanje se usporava. „Slušaj!“, kažem mu. „Ružno si sanjao. Moraš se probuditi!“ On otvara oči i žmirka mimo svetlosti u mene.

Stražar pruža posudu s vodom. „Može li da sedi?“, pitam. Stražar odmahuje glavom. Pridiže dečaka i pomaže mu da pije.

„Slušaj“, kažem. „Rekli su mi da si priznao. Vele da si priznao da ste ti i onaj starac i još jedan čovek iz vašeg bratstva ukrali ovce i konje. Rekao si da se ljudi iz tvog bratstva naoružavaju i da ćete se u proleće priključiti velikom ratu protiv Carevine. Govoriš li istinu? Shvataš li šta će značiti to tvoje priznanje? Shvataš li?“ Zastajem; na svu tu žestinu uzvraća mi tupim pogledom, kao neko iznuren od dugog trčanja. „To znači da će vojnici krenuti na tvoj narod. Biće ubijanja. Ginuće tvoji srodnici, možda čak i tvoji roditelji, tvoja braća i sestre. Da li stvarno to želiš?“ On ne odgovara. Drmusam ga za rame, šamaram. Ni trzaja: kao da šamaram crknutu ribu. „Mislim da je jako bolestan“, šapuće stražar iza mene, „jako izranjavljen i jako bolestan.“ Dečak me gleda i sklapa oči.

Pozivam jedinog lekara koga imamo, starca koji svoj hleb zarađuje čupajući zube i praveći afrodizijake od koštanog brašna i gušterove krvi. On stavlja kašasti

oblog na ranu, a stotinu sitnih uboda premazuje mele-
mom. Za nedelju dana, obećava, dečak će moći da hoda.
Preporučuje dobru hranu i hita da ode. Ne pita kako je
dečak zadobio povrede.

Ali pukovnik je nestrpljiv. Namerava da izvrši brz
prepad na nomade i dovede nove zarobljenike. Hoće da
dečak pođe s njim kao vodič. Traži da mu od četrdeset
vojnika u garnizonu ustupim trideset, i da obezbedim
jahaće konje.

Pokušavam da ga odvratim. „Bez ikakva potcenjiva-
nja, pukovniče“, kažem, „vi niste vojnik po zanimanju, i
nikad niste morali da vojujete po ovim negostoljubivim
krajevima. Nećete imati nikakvog drugog vodiča osim
deteta koje je prestrašeno od vas, koje će reći sve što
mu padne na um da bi vam ugodilo, a koje je ionako
nesposobno za putovanje. U vojnike se ne možete uzdati
da će vam pomoći, to su samo regrutovani seljaci, veći-
na nikad nije bila dalje od pet milja od naselja. Varvari
koje lovite nanjušiće vaš dolazak i nestati u pustinji još
dok vas od njih bude delio dan hoda. Oni su ceo život
proveli ovde, poznaju zemlju. Vi i ja smo stranci – vi još
i više od mene. Najusrdnije vam savetujem da ne idete.“

Pušta me da završim, čak me (čini mi se) pomalo i
podstiče. Siguran sam da će ovaj razgovor kasnije i zapi-
sati, uz napomenu da sam „nepouzdan“. Kad je dovoljno
čuo, odbacuje moje primedbe: „Imam nalog koji moram
ispuniti, načelniče. Samo ja mogu da procenim kad je
moj posao obavljen.“ I nastavlja s pripremama.

Putuje u svojim crnim dvokolicama, pošto je remenjem pričvrstio za krov poljski krevet i pisaći sto na rasklapanje. Ja dajem konje, tovarna kola, seno i životne namirnice za tri sedmice. Prati ga jedan mlađi poručnik iz garnizona. Razgovaram nasamo s poručnikom: „Ne oslanjajte se na vodiča. Slab je i zastrašen. Motrite kako će vreme biti. Vodite računa o orijentirima. Vaša prva dužnost je da bezbedno dovedete našeg gosta natrag.“ On se klanja.

Ponovo prilazim Džolu, trudeći se da steknem predstavu o njegovim namerama.

„Da“, kaže on. „Jasno, ne bih želeo da se unapred obavežem na određen postupak. Ali, uopšteno govoreći, otkrićemo gde ti vaši nomadi logoruju i potom dalje postupati onako kako okolnosti budu nalagale.“

„Pitam“, nastavljam ja, „samo stoga što, ako se izgubite, onda mi ovde imamo zadatak da vas nađemo i vratimo u civilizaciju.“ Pravimo pauzu, uživajući, svak sa svog stanovišta, u ironijama sveta.

„Da, jasno“, odgovara. „Ali to nije verovatno. Imamo srećom, odlične mape ove oblasti koje ste nam vi lično dali.“

„Te se mape temelje uglavnom na rekla-kazala, pukovniče. Skrpio sam ih iz onoga što su mi putnici pričali tokom deset-dvadeset godina. Tamo kuda vi nameravate da odete nikad ni nogom nisam kročio. Samo vas upozoravam.“

Još od njegovog drugog dana ovde previše me uznemirava svojim prisustvom da bi u mom držanju

prema njemu bilo ičeg osim korektnosti. Pretpostavljam da je, kao putujući lovac na glave, navikao da ga se ljudi klone. (Ili se lovci na glave i mučitelji još samo u provinciji smatraju nečistima?) Gledajući ga, pitam se kako se osećao onaj prvi put: da li je, kad su ga kao šegrta pozvali da uvrće klešta ili okreće zavrtnj ili šta već rade, barem malo zadrhtao pred saznanjem da je u tome trenutku zakoračio u zabranjeno? Hvatam sebe kako se pitam, takođe, da li on ima neki lični obred očišćenja koji izvodi iza zatvorenih vrata i koji mu omogućuje da se vrati među druge ljude i s njima deli trpezu. Možda veoma brižljivo pere ruke, ili se presvlači od glave do pete; ili je Biro stvorio nove ljude koji bez bojazni mogu da prelaze između nečistog i čistog?

Kasno noću čujem kako gudi i bubnja orkestar pod starim orahovim stablima s druge strane trga. Vazduh je rumen od žeravice iz velikog ložišta iznad kog vojnici peku celu ovcu, poklon od „ekscelencije“. Pijančice do sitnih sati, a onda, u svanuće, krenuti.

Pobočnim uličicama stižem do žitnice. Stražar nije na svom mestu, vrata barake su otvorena. Taman da uđem, kad unutra čujem šaputanje i kikut.

Zurim u mrkli mrak. „Ko je tu?“, pitam.

Čuje se neko komešanje i mladi stražar se sapliće o mene. „Oprostite, gospodine“, kaže. Dah mu bazdi na rum. „Pozvao me zatvorenik pa sam pokušavao da mu pomognem.“ Iz pomrčine dopire dahtavi smeh.

Spavam, budi me novi krug plesne muzike s trga, ponovo tonem u san, i sanjam telo koje leži opruženo na leđima, gust žbunić stidnih dlačica koji svetluca vlažno crno i zlatno preko trbuha, uz prepone, i poput strele niz brazdu između nogu. Kad pružim ruku da ih dotaknem, dlačice počinju grčevito da se kvrče. To nisu dlačice nego pčele koje su se gusto narojile jedna preko druge: medne, lepljive, mile iz brazde i šire krila.

Moja poslednja predusretljivost jeste da odjašem s pukovnikom do mesta na kom put skreće na severozapad i nastavlja obalom jezera. Sunce je visoko na nebu i tako žestoko odbleskuje s tla da moram zaklanjati oči. Ljudi, umorni i mamurni posle noćasnje terevenke, vuku se za nama. U sredini, oslonjen na stražara koji jaše bok uz bok s njim, nalazi se zatvorenik. Lice mu je avetinjsko, na konju sedi neudobno, rane ga očigledno još bole. Pozadi su tovarni konji i kola s bačvama s vodom, namirnice, i teža oprema: koplja, kremenjače, municija, šatori. Sve u svemu, prizor ne baš podsticajan: kolona jaše u neredu, neki ljudi su gologlavi, drugi nose konjaničke kacige iskićene perjem, ostali proste kožne kape. Odvraćaju pogled od bleska, svi osim jednog koji gleda pravo preda se kroz komad ogorelog stakla prilepljenog za štapić koji drži pred očima oponašajući svog predvodnika. Dokle li će doterati ovo besmisleno izmotavanje?

Jašemo u tišini. Žeteoci, uposleni na poljima još od rane zore, prestaju s radom i mašu nam dok prolazimo. Na okuci zaustavljam konja i opraštam se. „Želim vam da se bezbedno vratite, pukovniče“, kažem. Uokviren prozorom kočije on zagonetno naginje glavu.

I tako, jašem natrag, rasterećen i srećan što sam ponovo sam u svetu koji poznajem i razumem. Penjem se na zidine da vidim kako mala kolona vijuga putem na severozapad, prema zelenoj mrlji u daljini gde se reka uliva u jezero a obris rastinja iščezava u pustinj-skoj izmaglici. Sunce i dalje lebdi iznad vode, bronzano i teško. Južno od jezera prostiru se močvarni tereni i slaništa, a iza njih plavosiva silueta golih bregova. Ratari na polju toware dvojica ogromna starinska kola za seno. Iznad mene, jato divljih pataka naglo menja pravac i lagano se spušta prema vodi. Kasno leto, vreme mira i izobilja. Verujem u mir, možda čak u mir po svaku cenu.

Dve milje južno od grada, iz ravnog peščanog predela izdiže se skupina dina. Hvatanje žaba po močvarama i spuštanje niz padine dina na glatkim drvenim saonica-
ma glavne su letnje dečje zabave, jedna jutarnja, druga večernja kad sunce zalazi a pesak se počinje hladiti. Premda vetar duva u svako doba godine, dine su čvrste, pošto ih održava pokrivač od retke trave, a isto tako, što sam pre nekoliko godina slučajno otkrio, i kostur od drvenih greda. Dine, naime, prekrivaju ruševine kuća koje sežu u prošlost davno pre anektiranja zapadnih provincija i gradnje tvrđave.

Iskopavanje tih ruševina jedan je od mojih hobija. Ako na sistemu za navodnjavanje nema popravki koje valja izvršiti, sitne prestupnike osuđujem na nekoliko dana kopanja u dinamama; ovamo se šalju i vojnici po manjim kaznama; a na vrhuncu zanosa umeo sam čak i da iz sopstvenog džepa platim privremenu radnu snagu. Taj rad nije omiljen, jer kopači moraju da rade pod vrelim suncem ili po britkom vetru, bez ikakva zaklona i s peskom koji leti na sve strane. Rade bezvoljno, ne deleći moje zanimanje (koje smatraju mušičavošću), obeshrabreni brzinom kojom pesak sulja natrag. No, tokom godina sam uspeo da do nivoa poda otkopam nekoliko najvećih građevina. Poslednja iskopina štrči u pustinji nalik na brodsku olupinu, vidljiva čak i sa gradskih zidina. Iz te građevine, možda neke javne zgrade ili hrama, spasao sam masivan gornji prag od jablanovine s izrezbarenom šarom na kojoj se dve ribe prepliću u skoku, i sad visi kod mene iznad kamina. Kopajući ispod nivoa poda, u vreći koja se potpuno raspala čim sam je dotakao, otkrio sam i gomilu duguljastih drvenih pločica sa islikanim znacima kakve nikad ranije nisam video. I pre smo nailazili na takve pločice raštrkane po ruševinama poput štipaljki, no većinu je pesak toliko izbeleo da je pismo bilo nečitljivo. Znaci na novim pločicama raspoznatljivi su kao i dana kad su ispisani. Elem, u nadi da ću dešifrovati pismo, bacio sam se na prikupljanje svih pločica do kojih sam mogao doći, i deci što se igraju ovde dao na znanje da ako nađu koju, svaka vredi po novčić.

Grede koje otkopavamo suve su i sipkave. Mnoge se drže samo zahvaljujući okolnom pesku, i kad se jednom odgrnu, raspadaju se. Druge se osipaju i na najmanji pritisak. Koliko je staro to drvo, ne znam. Varvari, koji su stočari, nomadi, žive pod šatorima, u svojim legendama ne spominju nikakvo stalno naselje nadomak jezera. Među ruševinama nema ljudskih ostataka. Ako groblje i postoji, nismo ga našli. Kuće su bez nameštaja. U jednoj hrpi pepela otkrio sam krhotine na suncu sušene grnčarije i nešto mrko što je nekad možda bilo kožna cipela, ili kapa, ali što se raspalo na moje oči. Ne znam otkud drvo za gradnju ovih kuća. Možda su u davna vremena osuđeni zločinci, robovi, vojnici, putovali dvadeset milja do reke, obarali jablanove, testerisali ih i blanjali, i tovarnim kolima dovozili građu ovamo, na ovo neplodno mesto, te zidali kuće, i tvrđavu takođe koliko je meni poznato, pa s vremenom i pomrli, a sve to da bi njihovi učitelji, prefekti, načelnici i kapetani mogli izjutra i s večeri da se penju na krovove i kule i pomno posmatraju svet s kraja na kraj horizonta ne bi li ugledali neki trag od varvara. Možda sam svojim kopanjem samo zagrebao površinu. Možda deset stopa ispod poda leže ruševine druge neke tvrđave koju su varvari sraznili sa zemljom, nastanjene kostima ljudi uverenih da će iza visokih zidina biti bezbedni. Možda, kad stojim na podu sudnice, ako je to to, stojim iznad glave nekog načelnika kao i ja što sam, drugog nekog osedelog službenika Carevine koji je pao na bojištu svojih ovlašćenja, našavši se na kraju oči u